

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Rotterdamse Rijkweg 174, Rotterdam-8

J. H. VEEFKIND — KROMMENIE

EEN CHRISTELIJK GEBED (4)

Johannes 17:6

■ Ik heb uw naam geopenbaard

Jezus heeft Gods naam geopenbaard. En openbaren is onthullen. Jezus heeft Gods naam onthuld. En onthullen is het beeld laten zien. Jezus heeft het beeld van God laten zien. En het beeld van God is Jezus zelf. De Zoon heeft in zijn doen en laten de Vader laten zien. De Zoon is sprekend de Vader.

Daarom is Jezus ook echt mens. De echte mens is gemaakt naar het beeld van God. En dat is Jezus. De echte mens heeft een aard naar zijn Vader. En dat heeft Jezus. Hij is de vertaling van God in het menselijke. Hij is de transparant van God. Jezus is Gods afdruk. Hij heeft God opgehemeld door Hem op aarde te laten zien.

■ Aan de mensen, die Gij Mij gegeven hebt

„De mensen, die Gij Mij gegeven hebt“ zijn niet „de mensen, die Gij Mij geven zult“. En zeker niet „alle mensen, die Gij Mij geven zult“. Jezus heeft het niet over alle gelovigen van alle plaatsen en uit alle tijden. Jezus heeft het niet over de uitverkorenen.

Over wie Hij het dan wel heeft, zegt Jezus later: „Zolang Ik bij hen was, bewaarde Ik hen in uw naam en niemand uit hen is verloren gegaan dan de zoon des verderfs.“ De zoon des verderfs is Judas, die Hem verraden heeft. En Judas is één van de discipelen. Jezus heeft het over zijn discipelen: twaalf mensen heeft de Vader aan de Zoon gegeven.

Aan deze twaalf mensen heeft Jezus zonder omwegen laten zien wie Hij is: vertaling, transparant, afdruk van God. Dat zul je maar met eigen ogen gezien hebben! Wat een voorrecht om mee te maken! Wat een boodschap om te verkondigen: Jezus? Dat is God!

■ Uit de wereld

Jezus zei: „Ik heb vrijuit tot de wereld gesproken, in de synagoge en in de tempel, waar al de Joden bijeenkomen. Vraag hun, die gehoord hebben wat Ik tot hen gesproken heb; zie, dezen weten wat Ik gezegd heb.“ En de Farizeeën zeiden: „Zie, de hele wereld loopt Hem na!“

De wereld kan dus toegesproken worden, horen en nalopen. De wereld kan ook zondigen, geloven en gehoorzamen. Daarom is de wereld niet hetzelfde als: de drugs, de walletjes en de voetbaltoto. Dat zijn immers allemaal dingen. En dingen kunnen niet toegesproken worden, horen en nalopen. Mensen wel. Mensen kunnen ook zondigen, geloven en gehoorzamen. Daarom is de wereld hetzelfde als: de mensen.

Daar zit iets koppigs in, dat Jezus — en in zijn voetspoor Johannes — de mensen „de wereld“ noemt. Wereld is immers de vertaling van het griekse woord, kosmos. En kosmos betekent het mooie, het harmonieuze, het sieraad. Denk maar aan cosmetica: dat zijn middeltjes om jezelf mooi te maken. God heeft de mensen mooi gemaakt. De mensen zijn het sieraad, de kroon van Gods schepping.

En zo blijft Jezus de mensen zien. Jezus blijft onze chaos zien als Gods kosmos. De ruïne van zijn broeders als het sieraad van zijn Vader. Daar zit iets koppigs in. Iets van: zo zijn ze geweest en zo zullen ze weer worden ook. Ik zal zorgen dat ze zo weer worden. Jezus noemt de mensen „de wereld“, en dat getuigt van optimisme: eeuwig optimisme. Hij heeft vertrouwen in zijn zaak.

■ Zij behoorden U toe

De wereld is van God. De mensen behoren Hem toe. Niet alleen de twaalf mensen, die de Vader aan de Zoon gegeven heeft. Zelfs niet al-

leen de uitverkorenen, die de Vader aan de Zoon geven zal. Maar alle mensen — alle mensen behoren de Vader toe.

De mens is geen eigen meester, niemands knecht. De mens is knecht van God en God is meester van de mens. Alle mensen zijn het wettig eigendom des Heren: discipel of geen discipel, Jood of Griek, gelovig of ongelovig.

Daar moet ik eens aan denken bij alle mensen die ik tegenkom: „Jij, mens, jij bent van God. Hoe scheefgegroeid door zonde, hoe aangetast door dood: jij bent van God. En ik ben van God. Wij allen zijn van God. Al die duizend, duizend samen...“

■ En Gij hebt hen Mij gegeven

Uit al die mensen heeft God er twaalf aan Jezus gegeven. Daar heb je Petrus, heetgebakerd — geschenk van God. Daar heb je Johannes, fijnbesnaard — geschenk van God. Daar heb je, ja, daar heb je ook Judas, verdwijnend in de Paasnacht — geschenk van God. Jezus ziet de mensen om zich heen als geschenken van God, als gaven van de Vader.

Wij zien de mensen om ons heen als opgaven. Je man, je vrouw: och ja, een gave toen het begon. Toen je verliefd werd, toen je verloofd was, toen je trouwde. Maar na jaren slijt dat uit. Je man, je vrouw: geen gave meer, een opgave geworden. Je kind: een gave toen het begon. Toen je in verwachting raakte, toen het geboren werd. De Here schonk ons een zoon, een dochter. Maar kleintjes worden groot: kleine kinderen kleine zorgen, grote kinderen grote zorgen. Je kind: geen gave meer, een opgave geworden. Je broeders in de kerk, je collega's op het werk, heetgebakerden, fijnbesnaarden, verraders: opgaven stuk voor stuk.

Natuurlijk zien wij het verkeerd en ziet Jezus het goed. De mensen om ons heen zijn een geweldig geschenk van God. God geeft ons mensen. Kijk eens om je heen, kijk eens om je heen, je bent in de wereld nooit alleen.

■ En zij hebben uw woord bewaard

Het woord bewaren — er zijn mensen die kriebelig worden, als ze die uitdrukking horen. „Ja, ja“, zeggen ze, „het woord bewaren en de broeders weggoeien: dat kennen we!“ Maar dat betekent „bewaren“ ook niet.

Bewaren — dat doet de cipier. Hij bewaart de gevangenen, hij wil hen niet kwijtraken. En bewaren — dat doet de ceremoniemeester. Hij bewaart de goede wijn, hij wil die niet kwijtraken. Zo hebben de discipelen Vaders woord bewaard. Het woord dat Jezus sprak, het woord dat Jezus deed, het woord dat Jezus was. Als je Jezus hoorde praten, hoorde je God de Vader praten. Als je Jezus zag, zag je God.

Dat is de verrukkelijke ontdekking die de discipelen hebben gedaan: „Jezus? Dat is God!“ En die verrukkelijke ontdekking wilden zij tot geen prijs kwijtraken. Zij wilden Jezus niet meer kwijt, want zij wilden God niet meer kwijt. Zij wilden Jezus niet meer kwijt en dus wilden zij hun broeders niet meer kwijt. Want wie God liefheeft, moet ook zijn broeder liefhebben.

In dit nummer:

Pagina 157	Ds J. H. Veeffkind, Een christelijk gebed (4)	Pagina 160-161	D. W. L. Milo, Klokken, klokken en klokken
Pagina 158	Drs H. de Jong, Reactie op 'Verantwoording' (1)	Pagina 162	Drs J. Meester, Thomas van Aquino (1225-1274)
Pagina 159	Drs H. E. S. Woldring, Gerretson / Geerten Gossaert	Pagina 163	Boekbespreking Ingezonden

H. DE JONG — AMSTERDAM

Reactie op 'Verantwoording' (1)

Men zal zich herinneren, dat ik in het nummer van 22 maart 1974 van Opbouw een artikel 'Verantwoording' heb ge publiceerd. In De Reformatie van 27 april jl. heeft prof. dr J. Douma daarop gereageerd. Ik laat wat hij schrijft eerst in z'n geheel volgen.

★ Voorlichting

Blijkens een artikel dat ik via Scheps' **Kerknieuws** onder ogen kreeg, heeft ds H. de Jong, gereformeerd predikant buiten verband te Amsterdam-C., een lezing gehouden over de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Hij hield die lezing voor de Theologische Faculteit van de Rijksuniversiteit te Utrecht en voor de Katholieke Theologische Hogeschool te Amsterdam. Zijn toehoorders kregen onder meer het volgende voorgeschoteld:

In het conflict binnen de vrijgemaakte kerken ging het om Schilders' erfenis. 'Dit titanen-gevecht om Schilders' erfenis (om twee tegenvoeters te noemen, prof. J. Kamphuis en dr G. Puchinger) is tenslotte, na lange, vermoeiende jaren van polemiek beslecht geworden door het scherpe wapen van de kerkelijke tucht van de zijde van de meerderheid'.

Zij die naar het wapen van de tucht grepen, hadden een terugkeer naar de synodaal-gereformeerde kerken verwacht van allen die door de tucht getroffen werden. 'Deze verwachting is niet uitgekomen. Reden, waarom de kerken buiten het verband voor de binnenverbanders een probleem vormen. Ze zijn een misrekening'.

Aan beide zijden van de scheur wordt algemeen getwijfeld aan een spoedige heling van de breuk. We zijn van de eerlijke inspanning elkaar zo lang mogelijk vast te houden, ook eerlijk een beetje moe. 'Maar vergis u niet: de scheur gaat wel diep. Zij van hun kant schilderen ons af als het allergevaarlijkste, dat er bestaat. Zelfs als we nog iets goeds zeggen of doen zijn we er nog des te gevaarlijker om'.

De binnenverbandse kerken doen al hun best om opvangcentrum voor verontrusten te worden. 'Soms denk je wel, dat wij er daarom uit moesten'.

Aldus drs H. de Jong, in zijn voorlichting binnen de academische wereld.

J. D.

★ Geen hereniging

Drs De Jong gelooft op dit moment niet in het nut van samensprekingen om tot hereniging te komen. Ik ook niet. En zeker niet als aan derden deze dwaasheid over ons ten beste gegeven wordt. Wie van toeten noch blazen weet, zal het al wel vreemd vinden dat er over **eerlijke** inspanning (kennelijk ook ónzerzijds) gesproken wordt, terwijl wij in een volgende zin worden afgeschilderd als lieden die niet zullen nalaten, zelfs als er iets goeds van buitenverbanders te melden valt,

Kerkelijk Leven

dat als zeer gevaarlijk te brandmerken. Ik was van plan waarderende woorden in de rubriek 'Ethische Verkenningen' te wijden aan het besluit van de kerkeraad buiten verband Amsterdam-C om geen huwelijken van gemeenteleden te bevestigen die reeds voor de burgerlijke huwelijksvoltrekking samenwonen. Ook het **Nederlands Dagblad** vroeg daarvoor inmiddels aandacht. Maar de lust zou mij vergaan dat thans in ons blad nog te doen. Drs De Jong kan weten hoe in **De Reformatie** meer dan eens op lichtpunten gewezen is, die hoop gaven dat nog niet alle mogelijkheden voor een hereniging waren uitgedoofd. Hij levert echter met zijn 'voorlichting' naar buiten een forse bijdrage om de deur helemaal dicht te gooien. En dat gebeurt dan niet omdat we aan beide kanten zo moe zijn van het gepraat, maar omdat het aan een eerste voorwaarde voor contact ontbreekt: elkaar niet bekladden, en zeker bij buitenstaanders elkaars eer en goed gerucht naar vermogen voorstaan en bevorderen (zondag 43). Dat doet drs De Jong hier duidelijk niet. Noch als hij ons afschildert als mensen, die al wat buitenverband is kwalificeren als het allergevaarlijkste. Noch als hij een bizarre gedachte niet binnen de haag van zijn tanden kan houden door de veronderstelling uit te spreken, dat zij — de buitenverbanders — er uit moesten om voor verontrusten plaats te maken.

J. D.

★ Schilders' erfenis

Het hele conflict draaide om Schilders' erfenis, beweert drs De Jong. Nu is die erfenis ons veel waard, en wij hopen — terwijl er grond voor vrees is — dat zijn nagelaten werken veel lezers zullen vinden in de kerken binnen- en buitenverband. Er gaat wel geen week voorbij, of ik word in mijn theologische arbeid aan deze grote man en Schriftgeleerde herinnerd. Wij hebben allen veel aan hem te danken.

Maar wij zijn geen Schilder-kerk, en de bewijzen daarvan kunnen ook aan drs De Jong bekend zijn. Eén voorbeeld ter illustratie: Toen ondergetekende in 1966 op het onderwerp 'algemene genade' promoveerde, oefende hij z.i. ingrijpende kritiek op Schilders' theologische beschouwingen uit. Dat gold Schilders' opvattingen over verkiezing en verwerping en over het cultuurmandaat. Geen Puchinger heeft toen hoera geroepen en geen Kamphuis heeft de noodklok geluid. Wel is er over deze materie in goede geest gediscussieerd. En deze discussie wordt voortgezet — niet pro of contra K. Schilder, met als sluitstuk het in beweging zetten van de machinerie der tucht, maar tot verheldering van ons inzicht in de Schriften.

Ik gaf één voorbeeld, terwijl er meerdere te geven zijn. Noch wat Schilder over het cultuurmandaat, noch wat hij over de kerk geschreven heeft, is onder ons het einde van alle tegenspraak. Ook als Schilder over de kerk en art. 27-29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis schrijft, voelen wij hem menigmaal worstelen met de woorden.

Wij geloven ook niet veel van het **titanen**-gevecht om Schilders' erfenis als daarbij de naam van dr Puchinger valt. Onder de indrukwekkende lange rij van **persoonlijkheden** bij Puchinger is Schilder er één, en dat wekt reeds niet de indruk dat Puchinger ooit voor hem door het vuur gegaan is. Puchinger nam afscheid van onze kerken om zich bij een synodaal-gereformeerde kerk te voegen. Dat lukt niet met een beroep op Schilder. Ook niet met een beroep op Bavincks oratie uit 1888 onder de titel **De Katholiciteit van Christendom en Kerk**, hoewel Puchinger dat in zijn afscheidsbrief geprobeerd heeft. De breed-oecumenische Puchinger staat een heel eind af van Bavincks gereformeerde katholiciteit, waarin katholiciteit en confessionaliteit niet op gespannen voet met elkaar staan.

Het onhistorische verhaaltje van drs De Jong over de worsteling rond Schilders' erfenis onttrekt de werkelijke stand van zaken aan het oog. Ons blad is daarop reeds zo vaak ingegaan, dat we hier met een korte aanduiding kunnen volstaan: Het ging niet om het conserveren van Schilders' erfenis, maar om het bewaren van de afgesproken band aan de belijdenis. Drs De Jong weet daar niet meer van te vertellen dan dat iemand 'wel eens een confessionele schuiver maakte (ds Telder met zijn boek: *Sterven en dan*)'. De term laat reeds duidelijk zien hoe druk drs De Jong zich daarover zal maken. Hoe hebben de zijnen hun verontwaardiging lucht gegeven toen kerken tegen deze 'schuiver' in het geweer kwamen op kerkordelijke wijze! Intussen kunnen de Telders en de Vonks in de kerken buitenverband blijven 'schuiven'.

Het ging niet om het conserveren van Schilders' erfenis, maar om het bestaansrecht van de vrijgemaakte kerken toen tot en met in de **Open Brief** dit recht ontkend werd. Solidariteit met de synodalen was daarin een sleutelwoord. En vele ondertekeners van deze brief hebben de weg die hier uitgestippeld werd dan ook bewandeld.

Het ging niet om het conserveren van Schilders' erfenis, maar om het bewaren van de kerken voor een chaos, waarin iedereen zo langzamerhand dreigde te kunnen doen wat goed was in zijn ogen.

Dat alles gaat bij drs De Jong de mist in.

J. D.

★ 'Rechts' en 'veilig'

Drs De Jong is van mening, dat wij de buitenverbanders reeds lang, en dat nog wel en bloc, een terugkeer naar de synodale kerken toegedacht hadden. Deze gedachte heeft bij mij persoonlijk nimmer geleefd, en het zal drs De Jong ook wel niet gemakkelijk vallen daarvoor het bewijs te leveren. Zoals trouwens voor vele algemene beweringen waaraan zijn artikel rijk is.

Veel erger is het, dat hij het ook nog aandurft over een **misrekening** te spreken. In het verband waarin dit woord gebruikt wordt, komt het hierop neer: Als wij geweten hadden dat zij — de buitenverbanders — niet synodaal zouden worden, waren we aan tuchtprocedures niet begonnen. Nu zitten we met het 'probleem' van de buitenverbanders. Je

BIJBELSE RAADGEVINGEN

Zaaien en dan maar vertrouwend afwachten

Arbeiders in dienst van de Heer moeten geduld oefenen. Want — zei Jezus — in het Koninkrijk Gods is het zo 'alsof een mens zaad werpt in de grond en slaapt en opstaat nacht en dag en het zaad ontkiemt en groeit zonder dat hij zelf weet hoe'. Met deze gelijkenis heeft Jezus ons willen leren dat Gods Koninkrijk door een wonderbare stille kracht tot de voleinding komt. God werkt het onder alle bedrijven van de mensen en de wereld door.

Daarin ligt een onderwijzing voor allen die in dienst van het Godsrijk werkzaam zijn.

Wij zijn als gelovigen vaak veel te haastig. We kunnen zo moeilijke wachten. We willen aanstond resultaten zien. Dan gaan we de dingen drijven, doorzetten, alsof het daarbij alleen van ons afhangt. Wij brengen dan niet het geduld op om de uitkomst van ons werk aan de HERE over te laten.

Toch moeten we dat leren.

Ouders die hun kinderen in de vrees van de HERE groot brengen en het goede zaad van het Evangelie in hun jonge harten uitstrooien, moeten vertrouwend wachten op de HERE of Hij hun godvruchtige opvoeding zal zegenen. Zij moeten het gestrooide zaad rustig laten ontkiemen. Niet telkens de grond loswoelen om te zien of er nu werkelijk kiemkracht in zit. Ook een dienaar van het Evangelie moet de doorwerking van het gesproken of geschreven woord maar rustig aan de HERE overlaten.

Te zijner tijd zal hij met verwondering opmerken dat het gestrooide zaad ontkiemt, wortel schiet, opgroeit en vruchten draagt, zonder dat hij zelf weet hoe.

Nooit haasten. Nooit drijven.

God alleen zal, als het zaad goed was, te zijner tijd, wasdom geven.

Bilthoven.

B. Telder

verwachte, toen je naar het wapen van de tucht greep, dat ze synodaal zouden worden, en ziedaar — ze weigeren die weg te gaan.

Ik zou daar zeer van ondersteboven zijn als de kerken van drs De Jong zich vandaag als gereformeerde kerken ontplooiden. Dan zou ik voor de klemmende vraag komen te staan: wat hebben wij — wat heb ook ik — gedaan, toen wij een zeer duidelijk **neen** zeiden tegen wat wij meenden te zijn een afbraak van de gereformeerde kerken? Hebben wij ons niet grandioos vergist in de mensen, die thans buitenverband zijn? Hebben we ons niet op de **schijn** verkeken? Drs De Jong bevestigt ons echter eerder van het tegendeel als hij schrijft:

'Wij zijn, als buitenverbanders, met weinigen, en de frustratie is groot. Het gevaar is, dat we ons van narigheid op de stroom der huidige polarisatie laten meedrijven en dan natuurlijk rechts terecht komen (want dat is het veiligst)'.

'Veiligst' zal hier wel zo iets als 'gemakkelijkst', 'behaaglijkst' betekenen. Wie zich — zoals schrijver dezes — moet bezighouden in het vak ethiek met de ingrijpendste vragen voor de samenleving, zal zich zeer in de kou gezet voelen met zo'n opmerking van een gereformeerd predikant. Terwijl er namelijk niets ge-

makkelijker is dan voor de enorme druk van progressieve ideeën te bewijzen, of naar het midden op te schuiven om zo nog een beetje mee te tellen, voelen wij in de ethiek, en evenzeer natuurlijk in de politiek en op zoveel andere terreinen meer hoeveel **strijd** het kost het Woord van God zuiver te bewaren en daarvoor te buigen, ook al moeten we dan voor achterlijk of voor 'rechts' (iets netter, maar met dezelfde betekenis) doorgaan. Wij schamen ons dan niet 'rechts' te heten en bewust te polariseren — ook in deze polemiek met een buitenverbandse predikant, die een moderne kreet over dat 'veilige rechts' heeft overgenomen zonder zelfs enige nuancering aan te brengen. Ik ken een 'rechts' dat zich in deze wereld behaaglijk uit wil strekken, terend op eigen kapitaal, terwijl miljoenen hongeren. Maar ik weet ook, dat vandaag 'rechts' heet al wie tegenover een ontstellende meerderheid (óók in de theologenwereld) volhoudt dat het Woord van God een betrouwbare en concrete gids in ons leven is.

J. D.

★ Eigen identiteit

Drs De Jong vervolgt:

'Zo ('rechts' terechtkomend, J.D.) vinden we dan toch een identiteit, waar we niet zonder lijken te kunnen. Maar hier stel ik dan toch maar eens hardop de vraag, of wij nu daarom dit onthutsende verleden achter ons hebben, om nu zomaar met vele anderen mee verontrust te zijn. Licht het niet veeleer op onze weg, te bemiddelen, althans om dat te trachten? Soms denk ik, dat we bezig zijn, 'n sentimentele variant van het binnenverband te worden: dezelfde opvattingen, maar dan gevoelsmatiger naar voren gebracht. Wij moeten het voordeel van het nog niet rechtstreeks betrokken zijn bij de huidige polarisatie uitbuiten. De Schriftmatige prediking is van huis uit onze kracht. Daar moeten wij ons dan ook op toelagen. Misschien laat God daaruit een gemeentelijk leven ontstaan, dat de warmte kent van de liefde tot God en de naaste'.

Zomaar met vele anderen mee verontrust zijn... De woordkeus van drs De Jong doet ons met recht de vraag stellen: Staat er dan zo weinig op het spel in de huidige verontrusting, dat u zich kunt veroorloven buiten de 'huidige polarisatie' te blijven? Op verontruste mensen is wel het een en ander aan te merken; op de gegrondheid van hun verontrusting over de ondermijning van Gods Woord en over de verwoesting van Christus' kerk niet. En dan mag een duidelijke keus gevraagd worden. Drs De Jong staat liever boven de partijen. Geen 'rechts' en geen 'links'. Geen polarisatie, maar bemiddeling. Wij hebben nimmer voorspeld dat de buitenverbanders en bloc synodaal zouden worden. Wij kunnen wel voorspellen, dat met de koers die drs De Jong vragenderwijs voor zijn kerken ziet weggelegd, deze kerken steeds duidelijker niet-gereformeerd zullen worden. De vaagheid die drs De Jong hier introduceert verdraagt zich niet met de duidelijkheid waarmee gereformeerde belijders vandaag hun positie dienen te bepalen. Wij zijn zonen van Calvijn en niet van Erasmus.

J. D.

Volgende week hoop ik hierop in te gaan.

H. E. S. WOLDRING — AMSTERDAM

Gerretson / Geerten Gossaert

Enkele weken geleden werden in de rubriek Persschouw drie artikelen van de heer H. Algra uit het Friesch Dagblad overgenomen. Deze artikelen bevatten persoonlijke herinneringen van de heer Algra aan prof. Gerretson, die ook bekend is onder zijn dichtersnaam Geerten Gossaert. De vernieuwde belangstelling voor Gerretson — ook in andere bladen — is veroorzaakt door het verschijnen van het eerste deel van zijn Verzamelde Werken. De uitgeverij Bosch en Keuning te Baarn stuurde ons een recensie-exemplaar van dit eerste deel. Graag voldoen wij aan het verzoek aandacht aan het belangrijke werk van deze veelzijdige literator te besteden.

Veelzijdig

Dit is een typering, die eigenlijk nog tekort doet aan Gerretson. Hij was nl. niet alleen veelzijdig wat zijn interesses betreft, hij was op veel terreinen ook uitermate deskundig.

Gerretson werd op 9 februari 1884 in Kralingen geboren. Na zijn studies in Utrecht en in Brussel, promoveerde hij in Heidelberg tot doctor in de filosofie. Van 1925-'54 was hij hoogleraar in de geschiedenis van Nederlands-Indië aan de universiteit van Utrecht en vanaf 1938 aan deze universiteit ook nog buitengewoon hoogleraar in de constitutionele geschiedenis van het koninkrijk. Als historicus heeft hij een gevestigde naam.

Van 1952-'56 was Gerretson lid van de Eerste Kamer voor de CHU. Niet zelden werden zijn kamertoespraken als hoogtepunten van de discussies beschouwd. Gerretsons studie over de sociologie (1911) is niet alleen erg goed, het was in die tijd een stuk pionierswerk. Verder kunnen wij wijzen op zijn grondige kennis van de oudheid, zijn essayistisch en letterkundig werk en op zijn studies op het gebied van staats- en volkenrecht.

Het is zonder meer een grote rijkdom te noemen, dat van deze briljante figuur de Verzamelde Werken verschijnen. Wij zijn aan de samensteller van dit werk dr. G. Puchinger en aan de uitgeverij Bosch en Keuning zeer veel dank verschuldigd!

Literatuur

Het eerste deel van het gedurende dit jaar en het volgende jaar te verschijnen zesdelig verzameld werk van Gerretson, bevat 71 literaire onderwerpen, die samen 659 blz. beslaan. Literaire artikelen en redevoeringen over Aristofanes, Epictetus, Homerus, Plato, Beets, Bilderdijk, Multatuli, Vondel, Kloos, Boutens, Henriette Roland Holst, Verweij, Marsman, A. Roland Holst, de friese taal, het spellingsvraagstuk en nog veel meer!

Zo'n boek is moeilijk te bespreken. Het is onmogelijk. Gerretson is een rotsgebergte, waarvan je de toppen zou willen bereiken om ook de panorama's beter te kunnen overzien. Toch is er in dit eerste, het literaire deel van zijn verzamelde werk een sleutel te ontdekken om Gerretson te gaan begrijpen. Hiertoe kunnen met name dienen de opstellen „Dichterschap en geloofsveraring” (335-348), „De vrijheid van

de dichter” (563-569) en „Christelijk dichterschap” (643-652, een in het jaar van zijn sterven, 1958, gehouden causerie voor het congres van vrijgemaakt-gereformeerde studenten).

In dit laatste opstel spreekt hij over de dichter: „Jonge meisjes plegen nog al eens een lichte verering te hebben voor jonge dichters. Maar als er onder U soms zijn die daaraan laboreren, wil ik ze toch waarschuwen er liever geen te trouwen, tenzij zij het ideaal hebben levenslang een moeilijk kind te bemoederen.

Ik heb zowat alle dichters van mijn generatie van nabij gekend, maar bijna allemaal waren zij een streepje, en sommigen ettelijke streepjes beneden het normale. Hun waarde ligt, als bij een harp, in de gevoeligheid van de snaar, de latitude van het vibreren van de hartenuw, die dan veel langer en dieper trilt dan bij de normale mens. En daarbij komt de fysieke noodzaak om zijn gevoel te verklanken en uit te spreken; dat is die vreemde contradictie van elke dichter: zijn levende gevoel en hartsgeheim te moeten verraden, of hij wil of niet.” (644)

En elders (564): „Die snaren vibreren tussen twee uitersten: de indolentie der meditatie en de orgie der creatie. Dat bepaalt de karakteristiek onmaatschappelijke aanleg van de dichter. De maatschappij eist regel. Ook de dichter zal zijn leven regelen; maar zijn leefregel zal bepaald worden door de eis van zijn instrument.” Dit noodzaakt de dichter in veel gevallen tot zijn onmaatschappelijkheid.

En voor de christendichter trillen de snaren van de harp van het hart het zuiverst, wanneer de snaar van de relatie God en het dichtershart zuiver trilt en wanneer deze trilling niet door anderen wordt verstoord of hoe dan ook beïnvloed.

„Slechts die mag christendichter genoemd worden, bij wie het christelijk levensgevoel, speciaal op de beide door mij genoemde essentiële punten van het christendom naar de calvinistische, gereformeerde opvatting, zozeer in bloed en hart is overgegaan, dat het in zijn gedicht **onbewust** uitvloeit (. . .) Zodra er in een vers van een christelijk dichter derden aanwezig zijn behalve God en de ziel, dan verwerp ik dat gedicht als christelijke poëzie” (. . .). Het pure christelijke gedicht „is tenslotte niet meer dan een verzuchting van de ziel tot God, dus eigenlijk niets anders dan gebed.” (647, 648, 650)

Het is tegen deze achtergrond goed

te begrijpen, waarom Gerretson zich zo aangetrokken voelde tot Bilderdijk en waarom hij zich zeer intensief met Bilderdijk heeft bezig gehouden.

Het zuiver vibreren van de snaren van het dichtershart is bijvoorbeeld aanwezig in de volgende aanhef van Bilderdijk:

O Gij, die met doordringende ogen
De plooiën van mijn hart doorziet,
Gij ziet mij voor U neergebogen
En hoort mijn fluistrend avondlied,

Over het wezen van het christendom zegt Gerretson (644), dat het zich afspeelt tussen twee polen: zonde en genade, decadentisme en verheven religiositeit.

Bij Bilderdijk herkennen wij deze polen heel opvallend. Gerretson beschrijft Bilderdijk met zijn zwakheden, als een kind van zijn tijd, en verdedigt met allure: „Bilderdijk is groot vooral in en door zijn gebreken”. Hij bewondert juist hem! Tegen de achtergrond van de bovenstaande opmerkingen van Gerretson, kan het duidelijk worden waarom hij bijv. Boutens, Van Eeden en anderen bekritiseert en Guido Gezelle de grootste christelijke dichter van onze moderne literatuur noemt. Zijn werk noemt hij „christelijke poëzie” zonder vraagteken. Het eerste deel van Gerretsons verzamelde werken eindigt met het volgende gedicht van Guido Gezelle, dat tevens typerend is voor de intentie van Geerten Gossaerts werk zelf.

Ik ben een blomme
en bloeie vóór uwe oogen,
Geweldig Zonnelicht,
Dat, eeuwig onontaard,
Mij, nietig schepselken,
In 't leven wilt gedoogen
En, na dit leven, mij
het eeuwig leven spaart.

Mijn leven is
uw licht: mijn doen, mijn derven,
mijn' hope, mijn geluk,
mijn eenigste en mijn al,
wat kan ik, zonder u,
als eeuwig, eeuwig sterven;
wat heb ik, zonder u,
dat ik beminnen zal?

Haalt op, haalt af! . . .
ontbindt mijn aardse boeien;
ontwórtelt mij, ontdelft
mij! . . . . . Henen laat mij, laat
daar 't altijd zomer is
en zonnelicht mij spóeien
en daar gij, eeuwig, ééne,
alschoone blomme, staat.

Laat alles zijn
voorbij, gedaan, verleden,
dat afscheid tusschen ons
en diepe kloven spant;
laat morgen, avond, al
dat heenmoet, henentreden,
laat uw oneindig Licht
mij zien, in 't Vaderland!

Dan zal ik vóór
o neen, niet vóór uwe ogen,
maar naast u, nevens u,
maar in u bloeien gaan;
zoo gij mij, schepselken,
in 't leven wilt gedoogen,
zoo in uw eeuwig licht
me gij laat binnengaan'.

C. Gerretson, Verzamelde Werken. Deel I, Literatuur 1904-1958. Bijgebracht door dr. G. Puchinger.

Uitg. Bosch en Keuning, Baarn, 1973. 659 blz. f 45,—.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Klokken, klokken en klokken

Het beeld van een dorp, zelfs het beeld van een stad, is niet compleet wanneer daar niet de klok van tijd tot tijd zijn bronzen stem laat horen. Tot de vaste en alledaagse geluiden immers behoort de klok: om de morgen te melden, om etenstijd te markeren of om de dag uit te luiden; om de uren te tellen, de doden te bewenen of om voor storm en brand te waarschuwen. En de belangrijkste functie van de klok komt uit op zon- en feestdagen: om ons naar de kerk te roepen of om nationale feesten op te luisteren.

Ja, vooral op zon- en feestdagen horen we graag de bronzen stemmen. Dan klinken de klokken in meervoud, soms in veelvoud. Dan blijkt of de beschikbare klokken met zorg tot een combinatie zijn gekozen — dan wel of disharmoniërende klokken voor het vaderland weg luiden. Er zijn plaatsen — bijvoorbeeld in de zorgvuldig aangelegde Noord-oostpolder — waar de kerkelijke klokken samen een verrukkelijk accoord vormen. Het komt ook wel eens voor, dat een „kerkgenootschap” zich een klok aanmeet, zonder hoegenaamd te overwegen of zijn klok zich oecumenisch mengt in het interkerkelijk spel — dan wel daar een schrijnende vloek in laat horen.

En dat brengt me op een ervaring in Zuidoostelijk Zwitserland. Als u daar ooit uw paasvakantie mocht doorbrengen, zo in een bergdorpje in het katholieke deel, dan wordt u op eerste paasdag lang voor dag en dauw wakker geluid door alle beschikbare klokken. En die zijn er niet weinig! Ze luiden tegen elkander, hun klank kaatst tegen de huizen, komt terug van de bergwanden, wordt gekruid door de klank van andere dorpen en verkondigt, in Oosteuropese extase: dat Christus waarlijk is opgestaan.

Eens kwamen wij, na een lange wandeling, in zo'n bergdorpje aan om een kerkdienst bij te wonen. Tegen kerktijd begon een klok te luiden. Een tweede volgde. Telkens stapte een kerkganger de donkerte van de klokkentoren in — en er kwam weer een nieuwe klok bij het concert. Wel zes klokken beierden, van hoog tot laag, van zingend tot galmend tot grommend, hun bonzende klanken over onze hoofden, over het dorp, langs de bergwanden, tot ver naar de einder. Het kerkvolk ging niet naar binnen. Het kerkvolk verspreidde zich over het kerkhof. Ieder ging langs zijn geliefde graven. De ontslapen broeders en zusters worden met Pasen nog eenmaal toegesproken, samen met de levenden. Aan allen werd het evangelie verkondigd: dat de Heer waarlijk is opgestaan en dat wij nu zeker kunnen zijn van onze opstanding. Wel een kwartier over tijd zwegen de klokken pas en verzamelde zich de gemeente in haar gebouw, om te zingen: Aufersteh'n, ja aufersteh'n wirst du, mein Leib, nach kurzer Ruh. Unsterbliches Leben wird Der dich schuf dir geben. Halleluja, halleluja!

—o—

Die klokken hebben in ons nationaal bestaan een ruimere functie dan het bezingen van kerkelijke feestdagen. Ook nationale feesten worden er gewoonlijk mee geaccentueerd. Menige Oranje-vereniging begint haar program met een ochtendlijk klokkengebeier, eventueel gevolgd door een réveille in koper. Maar het is een feit dat vooral de kerken — eigenaars immers van verreweg de meeste klokkentorens — met klokgelui verbonden zijn. En het is dan ook geen wonder in onze ontkerstende staat, dat in steden langzamerhand een leger van protesterende stemmen zich doet horen tegen de zondagse klokkenklank. Er zijn veel mensen die op zondag willen uitslapen. Ze willen de rustdag op hun wijze beleven en hebben om het geluid van jubelende klanken niet gevraagd. Zoals de kerkgebouwen in grote steden leeg en overbodig dreigen te worden, zo zullen wellicht ook de torenklokken op de duur stil en overbodig worden.

Dat is om vele redenen te betreuren. Want wie de klokkenklank uit het stadsbeeld verwenst, ruimt ook de brede, algemene en sociale functie van de klokken uit zijn leven. Die kerkklokken. Ze hebben veel gemeen met de Oudtestamentische sjofoar: de ramshoorn of de „bazuin”. Die sjofoar verkondigde immers ook alle religieuze en sociale evenementen: de oproep tot de strijd en de oproep tot de erediens; het feest des geklanks”, d.i. de nieuwe (volle) maan en de val

H. DE JONG — AMSTERDAM

Kinderdoop

(1)

Er zijn twee punten, waarover ik in de naaste toekomst veel discussie verwacht onder ons: de leer van het duizendjarig rijk en de leer van de kinderdoop. Deze punten zijn, ook als discussiepunten, niet nieuw. Dat ze vandaag opnieuw in gesprek worden gebracht en dat er onder de jongeren veel vragen over zijn komt doordat de geïsoleerdheid van tientallen van jaren, waarin de gereformeerde en baptistische kringen ten opzichte van elkaar geleefd hebben, bezig is te verdwijnen. Er zijn niet alleen groeiende contacten, maar er is ook het besef, dat wij in de komende tijd elkaar nodig zullen hebben bij het dunner worden van de geleerden.

Neem nu als voorbeeld het verschijnsel van de E.O., die uit beide milieus z'n sympathie betreft. Zelf ben ik aan een Parijse theologische faculteit verbonden, waarin baptisten en gereformeer-

den samenwerken. Het is niet zo vreemd, dat bij deze contacten opnieuw de vraag opkomt, of deze verschillen ook overbrugd kunnen worden. Of er ook een gemeenschappelijkheid op deze punten gevonden kan worden. Het zou mooi zijn, als dat kon.

Ik wil het nu niet over het duizendjarig rijk, maar over de kinderdoop hebben, verreweg het meest gevoelige punt. (Ik zeg niet: het belangrijkste punt.)

Als ik het wel zie, dan is er in gereformeerde kring meer bereidheid om de argumenten van de baptisten voor de volwassendoop in overweging te nemen dan omgekeerd. Ik schrijf dat toe aan de toch altijd ietwat intellectuele houding van de gereformeerden, het prijzenswaardige en tegelijk gevaarlijke vermogen om in de geloofsbezinning tot een grote mate van objectiviteit te komen. Ook als iemand nu de neiging voelt opkomen om hier voorbeelden van het tegendeel tegenover te stellen, moet hij bedenken, dat dat tegendeel aan baptistische kant veel meer regel is. Baptisten zijn overwegend zeer eenvoudige gelovigen, voor wie geloof en geloofsbezinning bijna hetzelfde zijn. Vandaar dat discussies over deze punten door hen aanstonds met de laatste ernst worden opgeladen.

☆☆☆

Wat nu de aanvechting van de kinderdoop door baptisten en anderen betreft, zonder nog te oor-

delen over het bijbelse gehalte van de kritiek, kan alvast gezegd worden, dat de bestrijding van de kinderdoop bij voorbaat al sterk staat vanwege de starheid, die kerken, welke de kinderdoop uitoefenen, vaak kenmerkt. De kinderdoop wordt gemakkelijk geassocieerd met de versteendheid van de rooms-katholieke, de grieks-orthodoxe, de anglicaanse, de lutherse, de nederlands hervormde kerk of ook ten dele de grote gereformeerde kerk. Altemaal kerken, waarin het vaak aan een goede opvoeding in de gezinnen en een grondige catechese vanwege de kerk ontbreekt — de goede uitzonderingen niet te na gesproken. Maar waar dan anderzijds een haast of helemaal bijgelovige waarde aan de kinderdoop wordt gehecht. Juist omdat 't bij de leden van zulke kerken vaak 't enige is, wat men nog aan godsdienst doet, de kinderen laten dopen, krijgt deze kinderdoop dan gemakkelijk een bijna magische betekenis. Hij is inderdaad, zoals het oude gereformeerde doopsformulier waaschuwt, tot gewoonte en bijgelovigheid geworden. Afgezien van het geloof van de ouders die hun kind laten dopen, afgezien ook van het geloof, later, van het kind zelf dat gedoopt wordt, krijgt de doop heilswaarde toegekend. Hij is objectief geldig, zoals dat dan heet.

☆☆☆

Met kracht zou ik in het midden millen brengen dat dit objectivis-

me niet noodzakelijk aan de kinderdoop verbonden is. Dit objectivisme is verwording. En ik geloof, dat we de baptisten en anderen, die de kinderdoop kritiseren, zonder meer moeten bijvalen, als zij hun kritiek richten op deze verwording.

Kinderdoop, waar geen christelijke opvoeding op volgt, is een ont-aarding. Ik zeg niet: die is waardeloos, want de waarde van de doop wordt niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats door mensen bepaald. Maar ik zeg wel, dat kinderdoop vraagt om christelijke opvoeding in de leer van het evangelie. En ik ben blij, tot een kerk te behoren, die de ouders op deze plicht wijst en zelfs bij de doop aan de ouders vraagt, of zij ook van zins zijn, deze taak te behartigen.

De christelijke doop komt dan ook pas tot z'n vervulling, wanneer het kind bij het opgroeien er in geloof ja tegen zegt. Zolang de kinderdoop niet door het geloof van de dopeling beaamd is, is hij niet af. Dat betekent dus ook, dat de opvoeding, waar ik het zopas over had, niet vrijblijvend mag zijn, maar moet aandringen op geloof. Ik bedoel niet, dat er in de opvoeding te pas en te onpas naar het persoonlijke geloof toe gedramd moet worden. Men moet, juist integendeel, in de opvoeding ook maat houden en van ophouden weten. Te veel aandrang schaadt. De opvoeding gaat langzaam in voorbede over, als het goed is. Maar er moet toch in de opvoeding gezegd worden, dat de

van Jericho; het avondoffer en de nieuwjaarsdag; de grote verzoendag en de inhuldiging van een nieuwe koning. Het is jammer, dat nieuwe vertalingen deze sjofaar met „trompet” vertaalden; de trompet (chatzotsera) was een koperen instrument met een geheel andere, nauwkeuriger omschreven, functie.

—o—

En dan die „bronzen stemmen”. In talloze liederen is de klok gebruikt — zo niet als onderwerp dan toch als meewerkend voorwerp. Inderdaad: een goede klok is van brons en dat betekent een mengsel van rood koper en tin. Een klok wordt gegoten — dat wist men al duizenden jaren geleden. Hoewel de Chinezen, de oudste bekende klokkenmakers, nog van koperen platen uitgingen en de verre Oosterlingen in de gamalang zijn blijven steken. Het gieten van een klok is opzichzelf al een kunstwerk, waarbij eeuwenoud vakmanschap en de modernste elektrische apparatuur samenwerken. Maar dat ga ik u niet allemaal vertellen.

Het gieten van de klok was voor de dichter Friedrich von Schiller aanleiding tot zijn prachtig „Lied von der Glocke”. Elk couplet, dat een deel van het werkproces beschrijft, wordt afgewisseld door een vers met een filosofische toelichting. Er steekt een hoop waarneming en een enorme levenswijsheid in von Schiller's schone lied. Ziet u het maar eens te pakken te krijgen als u het niet kent.

—o—

Behalve voor het luiden worden veel klokken nog op andere wijze gebruikt: om de uren te melden bijvoorbeeld. Bij het luiden wordt een klok gezwaaid, zodat zijn vrijhangende klepel regelmatig met een slag tegen de rand valt. Maar bij de uren, en halve uren, en kwartieren soms, en halve kwartieren zeer zelden, wordt automatisch een tik met een ijzeren hamer tegen de klokkenrand gegeven.

De voorslag! Voordat een zware, diepe klok zijn slagen aftelde naar de uren, kwam al eeuwen geleden het gebruik op: om met een kleinere klok aandacht voor het komende urenal te vragen. Dat was de voorslag. Door de hoge toontjes werden de burgers erop attent gemaakt, dat het juiste uurcijfer zou worden geslagen. Naarmate men meerdere kleine klokjes had, werd een speels thema van welluidende klokjes gespeeld: een uitbreiding van voorslag tot voorspel.

doop, die in de eerste plaats een daad van God is, op een antwoord wacht, een antwoord van geloof.

☆☆☆

Daarom kennen wij in de gereformeerde traditie ook 'n plechtig moment, waarop dat antwoord gegeven wordt. Dat is het moment van de openbare geloofsbelijdenis. Deze behoort in volledige vrijheid, dus strikt persoonlijk afgelegd te worden. De opvoeding moet er wel op aandringen, maar toch zo dat de vrijheid gerespecteerd wordt en de vrijwilligheid benadrukt. Maar zonder enige twijfel hoort dit ja bij de doop. Het kan door de dopeling bij de kinderdoop niet gezegd worden. Wel de ouders belijden dan hun geloof, maar dat kan dat eigen antwoord van het opgroeiende kind niet vervangen. Onvervangbaar moet dat door de dopeling zelf gegeven worden. Je zou kunnen zeggen, dat deze belijdenis van het geloof een stukje uitgestelde doop is. Het antwoordstukje namelijk.

☆☆☆

Men zou kunnen vragen of ik me nu niet overdreven uitdruk. Behoort ons geloofs-antwoord wel tot de doop zelf, zodat het een stukje (uitgestelde) doop genoemd kan worden? Is de kinderdoop in zichzelf al niet af, ook voordat dit geloofsantwoord gegeven is? Wij, gereformeerden, hebben het altijd wel zo gesteld en dan bedoelden we, dat er van Gods kant niets meer bij hoeft en daarin

hadden we gelijk. Maar het N.T. spreekt toch ook op zodanige wijze over de doop, dat het menselijk antwoord daarbij inbegrepen is, daar een onderdeel van is.

Ik volsta met één plaats te noemen, waar dat heel duidelijk het geval is: 1 Petr. 3:21. Petrus heeft 't daar over de zondvloed als reddingswater. (Eigenaardig, dat het zondvloedwater meer als reddingswater dan als vergeldingswater naar voren komt!). En daarna gaat hij zo verder: „Als tegenbeeld daarvan redt u thans de doop, die niet is het afleggen van lichamelijke onreinheid, maar een bede van goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus...” De doop is in dit woord in de eerste plaats een genademiddel in de handen van God. De Here redt erdoor, niet door het uiterlijke waterbad, maar door de geestelijke betekenis die de doop heeft. Maar dan wordt de doop hier toch ook genoemd een bede van een goed geweten tot God. Hier hebben we de doop als uitdrukkingmiddel van ons geloof.

Men brengt tegen dit tekstgebruik wel in, dat volgens het grieks, dat Petrus hier schrijft, ook vertaald kan worden: 'een bede (niet van, maar) om een goed geweten tot God' en dat daarbij gedacht kan worden aan het kerkelijke gebed bij de (kinder)doop. Toch is deze tegenwerping niet steekhoudend. In de voorafgaande uitdrukking 'niet het afleggen van lichamelijke onreinheid' gaat 't toch ook duidelijk om een activiteit van de do-

En deze voorslag werd in de 16e eeuw uitgebreid tot een complete melodie, door een compleet klokkenspel gespeeld. De melodie werd op een cilindrische trommel vastgezet, welke automatisch ronddraaide en stalen toetsen neerdrukte, welke elk de corresponderende hamertjes tegen de klokken lieten vallen. De namen van de gebroeders Hemony schieten u te binnen; de kunstenaars, die alleen in Amsterdam al vijf klokkenspelen achterlieten.

Jawel. Want het is maar een kleine stap naar de handbediening van de „beiaard”. Wanneer die klokken eenmaal aanwezig waren — als luidklokken, als voorslagklokken, als brandklokken, als koningsklokken, als Onze Vader-klok, als arme zondaarsklok, of in welke andere functie ook — kwam vanzelf de gedachte op: om met een handklavier deze klokken, zelfs meerstemmig, te gaan bespelen. Bizar in België (Jef Denijn, van Mechelen) en in Nederland (Leen 't Hart, van Delft) kwam het beiaardspel tot grote ontwikkeling. De eerste bracht het gevoelige spel van zachte en sterke aanslag, van tremolo-spel (dat is: een accoord staande houden door snelle en zachte herhaling van de eerste aanslagen) en door andere technieken. De tweede, een gereformeerde kerk-organist, breidde de beiaardtechniek uit met sommige orgeltechnieken: bijvoorbeeld de fuga, de toccata en de cantusfirmus-techniek in tenor- of basligging. Wist u tussen haakjes, dat voor 1940 de beiaarden van de wereld voor ruim negentig procent in Nederland en België hingen? Dat cijfer is thans sterk gewijzigd ten gunste van Amerika.

—o—

Als u verliefd bent op die typisch vaderlandse vreugde van buitelandse klokkenklanken — dan komt u ze overal tegen. In de Kalverstraat van Amsterdam en op de Neude te Utrecht, in de Diezerstraat in Zwolle en aan het Provinciehuis te Arnhem hangen zo maar zes, acht, twaalf klokjes hun koperen vreugde te verkondigen. Ze toveren een lach op uw gezicht; u kunt er niet onderuit; u moet er naar luisteren tot het liedje uit is.

Heeft uw kerkgebouw een klokje, dat de kerktijd inluidt? Of is uw gemeente „niet zo cultureel ingesteld”? Nu, dat waren onze voorouders in de 16e eeuw misschien ook niet — maar ze zorgden wel het zeer nuttige van de uurslag te verenigen met alles wat lieflijk is en welluidt! Doet u het ook maar.

pelings zelf. Daaruit kan blijken dat bij het gebed, of het nu van of om een goed geweten is (dat kan inderdaad allebei), aan het gebed van de dopeling zelf gedacht is. Wie gedoopt wordt — zo is de gedachtengang — staat in goede relatie tot God. Heeft derhalve een goed geweten zodat hij kan bidden. Wat voor een christen het kenmerk bij uitstek is. Een christen is een aanroeper van de Naam (Rom. 10:12, 31) Maar het is niet uitgesloten dat hij biddend vanuit een goed geweten, tegelijk ook om een goed geweten vraagt, omdat een goed geweten, van ons uit gezien, een wankel bezit is. Zo behoeven we dus niet te kiezen tussen de twee genoemde vertalingen.

De doop dus als middel om het geloof er mee uit te drukken. Dat was trouwens de besnijdenis onder het oude Israël ook al. De besnijdenis was evenals de doop in de eerste plaats genademiddel van God. Het was zijn zichtbare woord van de doding van de oude mens en van de geestelijke vernieuwing. Maar in de aanhef van het besnijdenis-hoofdstuk staat toch ook: wandel voor mijn aangezicht en wees onberispelijk (Gen. 17:1) en de aanduiding 'onbesneden' gaf onder Israël niet enkel een gemis van Gods bemoeienis aan, maar was ook kenmerkend voor een bepaald gedrag.

☆☆☆

Deze betekenis nu van de doop als expressie-middel van het geloof komen we bij de Baptisten het

meest tegen. Eigenlijk heeft de doop bij hen geen andere dan deze betekenis. Zij kennen die eerste en belangrijkste betekenis van de doop als genademiddel van God niet of niet voldoende, is mijn indruk. Men laat zich dopen en brengt daarmee tot uitdrukking, dat men een gelovige geworden is. De doop beweegt zich niet in de eerste plaats op de lijn, die er van God uit naar ons toeloopt, maar op de lijn van ons uit naar God toe, niet op de Woord-lijn, maar op de antwoord-lijn.

Dit nu lijkt mij een overdrijving te zijn in de richting van het subjectivisme. We hebben in het begin gesproken over het heilloze objectivisme rondom de kinderdoop in de grote volkskerken, waarbij niet aangedrongen wordt op een persoonlijke geloofskeuze. Maar het subjectivisme heeft geen oog voor de doop als sacrament, liever: als genademiddel, waardoorheen God aan ons werkt. Dat is een stuk reactie, denk ik.

Het is evenwel volkomen duidelijk en begrijpelijk, dat als je de doop niet anders vermag te zien dan als geloofsexpressie, er geen plaats is voor kinderdoop. Dan moet er inderdaad gewacht worden, totdat er geloof is. „Wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, die zal zalig worden” (Marc. 16:16).

Maar het wordt anders, wanneer je het verbond ziet en de verbondsbelofte, die God ons gegeven heeft, voor onszelf en voor onze kinderen. „Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en tus-

sen uw nageslacht na u, om u te zijn tot een God en uw zaad na u" (Gen. 17:7). Een belofte, die in het N.T. herhaald wordt met een uitbreiding: „Want u komt de belofte toe en uw kinderen en allen die daar verre zijn, zovelen als de Here onze God er toe roepen zal" (Hand. 2:39). Het eerste woord wordt in verband met de besnijdenis gesproken, het tweede in verband met de doop. Vanwege deze belofte-woorden hebben zowel de besnijdenis als de doop in de eerste plaats een vulling van God uit: '... gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen' (Handelingen 2:38). Zo beweegt de doop zich in de eerste plaats op de lijn van God uit naar ons toe en dat maakt kinderdoop mogelijk.

☆☆☆

Als je nu in gesprek met 'n bestrijder van de kinderdoop deze opvatting naar voren brengt, kan hij je toch geducht in het nauw brengen met de vraag, wat dan precies het verschil is tussen de kinderen van de gelovigen en de kinderen van de niet-gelovigen. Geldt dan de belofte, dat God onze Vader in Christus wil zijn, niet voor de ongelovigen en hun kinderen? Als een kind uit een gelovig gezin een kind uit een niet-gelovig gezin meeneemt naar de kerk of naar de catechisatie, maken we dan verschil en zeggen we dan of laten we dan op de een of andere manier merken: de belofte komt jou niet toe? We strooien dan toch het zaad van het Woord met gulle hand? Wat is dan de uitzonderingspositie van de kinderen van het verbond? Staan ze, zolang ze niet geloven, niet vóór het verbond in plaats van in het verbond en omgekeerd, komt aan de kinderen der ongelovigen niet óók de belofte toe? Staan de kinderen eigenlijk niet op één lijn met 'degenen die verre zijn' en de toevoeging: 'zovelen als de Here onze God er toe roepen zal, geldt die niet gelijkkelijk voor onze kinderen en voor degenen, die verre zijn?

Toch is er een verschil en bestaat er inderdaad een grote bevoorrechtiging van christen-kinderen. Zij staan niet maar voor het verbond, maar leven in het verbond. Zij zijn heilig, zoals de apostel zegt, (1 Cor. 7:14). Maar laten wij niet vergeten, dat in het verband waarin Paulus dit schrijft, dat woord heilig ook toegepast wordt op de ongelovige man, die geheiligd wordt door de gelovige vrouw en de ongelovige vrouw, die geheiligd wordt door de broeder. Dat heilig of geheiligd zegt niets over de hartsgesteldheid van die man, vrouw of kinderen. Het zegt iets over de sfeer, waarin zij leven, de beïnvloeding die ze ondergaan.

☆☆☆

Vergelijk het met een huis in de zon, waarvan de luiken gesloten zijn. Wanneer de luiken geopend worden valt het licht binnen, maar ook met gesloten luiken is het een huis in de zon. De kinderen van de niet-gelovigen zijn heeft, hunner is het Koninkrijk de luiken openen, valt er geen

licht binnen. De positie van kinderen in een christelijk gezin is die van een huis in de zon, of de luiken open gaan of niet.

Op dit punt kunnen we gemakkelijk langs elkaar heenpraten. Staan onze kinderen nu vóór het verbond of staan ze erin? Hier staat ook een verschil van opvatting achter over wat nu een verbond is. Als je alleen maar dit een verbond kunt noemen, dat God en mens in een verhouding van wederzijdse liefde met elkaar leven, dan staan onze kinderen,

wanneer ze niet geloven, niet in het verbond, maar ervoor. Maar verbond kan in de Schrift ook aanduiding zijn van de belofte, die van God komt. Zo is in Gen. 17 verbond een ander woord voor de belofte van God aan Abraham en van het bevel tot besnijdenis. In die zin nu behoren kinderen der der gelovigen tot Gods verbond. Of, zoals Christus gezegd huizen in het donker, ook als ze der hemelen. (Matth. 19:14) Ook voordat er iets van hun geloof bekend is, kan dat gezegd worden.

J. MEESTER — AMSTERDAM

Thomas van Aquino (1225-1274)

Toen het verzoek me bereikte iets over Thomas van Aquino voor ons blad te schrijven, heb ik gearzeld. Thomas is één van de reuzen uit de denkwereld van de christenheid, wiens werk een enorme invloed heeft gehad en nog heeft in de geschiedenis van kerk en theologie. Het is geen gemakkelijke taak om in een kort en populair bestek iets over zo'n reus te schrijven dat niet uitmunt door oppervlakkigheid. Dat in de eerste plaats. In de tweede plaats is het niet eenvoudig om iets te schrijven over zo'n reus als Thomas is geweest en dan zó, dat er ook nog iets bij is waar de befaamde Hansje en Grietje wat aan kunnen hebben. Eerlijk gezegd zie ik voor dat laatste geen kans. Over dit bezwaar ben ik echter heengestapt. Hansje en Grietje hebben er intussen recht op dat zij niet vergeten worden. Ik hoop ze niet te vergeten.

De aanleiding tot het verzoek iets over Thomas te schrijven was, dat het in dit voorjaar 700 jaar geleden was, dat Thomas vrij onverwacht op 49-jarige leeftijd gestorven is. Om nauwkeurig te zijn: hij is op 7 maart 1274 gestorven.

Voorzover ik heb gemerkt, is het feit dat het zevenhonderd jaar geleden was op 7 maart, onvermeld gebleven in onze pers, bij radio en televisie. Er gebeurt zoveel elke dag, dat naar men meent, niet onvermeld mag blijven voor het grote lezers-luister- en kijkpubliek, dat men geen aandacht kan schenken aan sommige zaken en figuren uit het verleden al waren dat enorme zaken en al waren de figuren reuzen.

Wij willen in dit eerste artikel iets over de man en zijn tijd vertellen. In het vervolg over zijn werk en betekenis.

Thomas was een Italiaan. Hij stamde uit de omgeving van Napels. Geboren uit een adellijk geslacht. In een kasteel dat de naam Rocca Secca droeg in de buurt van het stadje Aquino. Zo is hij aan zijn naam: de Aquiner, gekomen. Vaak ging dat vroeger zo, Thomas à Kempis droeg ook een naam die herinnerde aan de omgeving, waar hij vandaan kwam. Misschien is het vermeldenswaard dat Thomas' grootmoeder van vaders kant, een zuster was van keizer Frederik Barbarossa. Zijn moeder was van Normandische afkomst.¹⁾

Voor óns is het een opvallende zaak, dat de kleine Thomas toen hij vijf

¹⁾ De feiten en data ontleen we aan Dr. F. Sassen, Thomas van Aquino, 1933.

jaar was al door zijn ouders in een klooster werd gedaan om daar van zijn prille jeugd aan te worden opgevoed. Vreemde tijden. Heel vreemd was het motief echter niet. Zijn ouders deden het om er financieel voordeel uit te halen en tevens in de verwachting dat er voor deze zoon (zij hadden er meer) een goede toekomst zou zijn vastgelegd als hij mogelijk in die toekomst abt van het klooster zou worden. Dat is Thomas nooit geworden. Zijn weg is heel anders geleid. Hij werd hoogleraar. Toen hij 14 werd kwam hij in Napels terecht om verder te studeren in de faculteit der letteren en wijsbegeerte. Daar kreeg hij al spoedig bekendheid als een zeer begaafd leerling. In Napels is hij in aanraking gekomen met en geboeid geworden door de orde van de Dominicaner monniken. Toen hij 18 werd is hij tot deze orde toegetreden. Zijn leven lang is hij Dominicaner gebleven. Het klooster, waar hij op zijn vijfde jaar in was geplaatst, was van de Benedictijner orde. Daar heeft hij een degelijke godsdienstige opvoeding genoten. Daar heeft hij ook als kind uitzonderlijk onderwijs gehad. Er was hem een eigen leraar toegevoegd, die hem na het lezen en schrijven, de beginselen van het Latijn bijbracht en de vakken die men toen noemde grammatica, rhetorica en dialectica. Voor ons protestanten hangt er rond kloosters een sfeer van geheimzinnigheid, die tot op vandaag toe gemakkelijk aanleiding is tot allerlei wonderlijke gissingen en vermoedens. Uit de tijd van de reformatie van de zestiende eeuw, is onder ons wat blijven hangen van de toen door sommige reformatoren geuite, zéér scherpe kritiek op zedelijke wantoestanden die in kloosters frequent zijn voorgekomen. Ook na de zestiende eeuw zijn natuurlijk wel wantoestanden voorgekomen. Maar het gaat uiteraard veel te ver als men zijn mening over kloosters uitsluitend door die kritiek en verhalen zou laten bepalen. Kloosters hebben een stichter gehad, die aan de vrienden die hij om zich heen vergaderde een charismatische leiding gaf. Gegrepen door de nood van de kerk in zijn tijd, wilde zo'n stichter wat doen. Hij wilde een bepaald ideaal verwerkelijken. Een gebeds-ideaal of een armoede-ideaal of een prediking-ideaal. Men legde zich intens toe op het nastreven van zulk een ideaal tot heil van de ingezonken geestelijke toestanden in de kerk. In het begin gaf een leider charismatische leiding. Zoals het altijd met charismatische leiding gaat, die

is labiel omdat ze aan één of enkele personen hangt. Na verloop van tijd moet de leiding overgaan naar een meer rationele, gereglementeerde gang van zaken. Zo werd een kloostergemeenschap een instituut met al de vóór maar ook met al de nadelen van een star instituut voor geestelijke zaken. In Napels is Thomas dus in aanraking gekomen met de orde der Dominicanen, die hem blijkbaar meer heeft geboeid dan de orde der Benedictijners. De kloosters van deze laatste orde waren gemeenlijk ver van de bewoonde wereld, in de eenzaamheid van bergen en bossen. De Dominicanen hebben zich van meetaf in de steden gevestigd en bij voorkeur in de centra van het intellectuele leven, waar hun werk, hun apostolaat onmiddellijk de leidende kringen ten goede kon komen en uit het contact met het wetenschappelijk milieu konden zij zelf op hun beurt gevoed worden. Het ligt voor de hand te denken dat Thomas door deze vorm van wetenschappelijke zorg, zoals men dat zou kunnen noemen, is aangetrokken. Wellicht is hij ook aangetrokken door het leven van armoede en ontzegging, dat door deze Dominicaner- of bedelmonniken geleid werd.

Toen Thomas deze stap had gedaan, nam de generaal der orde hem meteen mee uit Napels naar Parijs om daar zijn opleiding te voltooien. Dat ging echter niet door. Zijn moeder was van deze gang van zaken niet gediend en liet door twee broers van Thomas, die in het leger dienden, hem inrekenen en opsluiten in een kasteel. Zij wilde hem dwingen de orde weer te verlaten. Deze dwang heeft geen resultaat gehad. Thomas bleef trouw aan zijn afgelegde belofte. Na ongeveer twee jaar kwam hij vrij. Na dit onthoud van een paar jaren, kwam Thomas in Parijs.

We moeten ons de dertiende eeuw niet voorstellen als een donkere eeuw van alleen maar barbarij en boersheid. Die was er ook. Maar er was eveneens een zeer uitgebreide en intensieve wetenschappelijke en culturele activiteit. Parijs was met zijn talrijke scholen reeds in deze eeuw het middelpunt van het wetenschappelijk leven in Europa!

Niet alleen op het gebied van de theologie maar ook op dat van de zogenaamde profane vakken waren er centra voor studie. De beste leraren uit heel Europa waren zich daar komen vestigen en zij trokken uit alle landen der christenheid talrijke leerlingen. Daar hadden zich studie-centra gevormd die, minder onderhevig waren aan de wisseling van personeel dan het geval was aan de scholen in kleinere plaatsen. Kortom er waren verschillende kloosterscholen naast de kathedraalschool van de Notre Dame. Vanouds stonden al die scholen onder het opzicht van de kanselier van de Notre Dame. In deze dertiende eeuw heeft zich de organisatie van al deze scholen ontwikkeld tot een gemeenschap die geheel het onderwijs in Parijs zou omvatten. Dat was het begin van de **universiteit**. Men noemde die gemeenschap naar analogie van de ambachtsgilden — het geheel van de hoogleraren en student. In het Latijn: de universitas magistrorum et scholarium — (schola is eigenlijk: school. Ons Nederlandse woord is daarvan afgeleid zoals ieder kan inzien). Doel van dit studie-gilde was de rechtspositie van docerenden en studerenden in de middeleeuwse samenleving te beveiligen en de belangen van het studie-bedrijf in zijn totale omvang te behartigen.

Na drie jaren in Parijs gestudeerd te hebben onder leiding van de toen zeer beroemde Albert, die de Grote werd bijgenaamd, ging hij met zijn

leermeester Albert mee naar Keulen. Albert heeft Thomas op het spoor gezet waarop deze konsekwent is doorgegaan namelijk de studie van de Griekse wijsgeer Aristoteles. Na vier jaar Keulen moest magister-titel in de godgeleerdheid door te maken.

Thomas terug naar Parijs om daar zijn stage voor het meesterschap (de Intussen was in Parijs enorm veel wrijving en strijd tussen verschillende stromingen, inzichten en methoden van studie aan de verschillende scholen. Thomas die door zijn leermeester Albert gebracht was tot de studie van de beginselen van Aristoteles' filosofie, was in die tijd een nieuwlichter wiens optreden hevig werden bestreden. Maar mede aan zijn grote bekwaamheid dankte Thomas het dat hij met zijn „nieuwe” opvattingen tenslotte werd aanvaard.

Na het beëindigen van zijn academische studie werd Thomas door paus Alexander IV naar het pauselijke hof in Italië ontboden vanwege zijn bekwaamheden. Hij kreeg er een minder bezet program van onderwijs en meer tijd voor eigen studie.

Negen jaren is hij toen achtereenvolgens in Italië werkzaam gebleven. Dat was op het hoogtepunt van zijn kunnen. Er was rust rondom voor hem en hij kon wetenschappelijk werk van grote allure verrichten. Zijn energie moet ongelooflijk zijn geweest. Bovendien stelde zijn sterke constitutie hem in staat tot een activiteit die haast bovenmenselijk moet zijn geweest. Oog-getuigen hebben verhaald dat hij vaak aan drie of vier schrijvers tegelijkertijd dicteerde over verschillende onderwerpen.

In 1268 moest hij plotseling naar Parijs terug vanwege de nieuwe beroeringen en strijd aan de universiteit om het Averroïsme. In 1272 werd hij naar Napels teruggedreven. December 1273 moest hij met werken stoppen. Een maand later heeft hij zich nog weer op reis begeven naar Lyon om op het concilie aldaar als pre-adviseur te dienen bij de bespreking over mogelijke hereniging van de westerse en de oosterse kerk, die zoals bekend in 1054 uit elkaar waren gegaan. Onderweg naar Lyon is hij plotseling ziek geworden en tenslotte na enkele weken, in een eenvoudige klooster gestorven. Achteraf zeggen wij: waarschijnlijk heeft hij zich vroegtijdig zijn einde bereid door zijn harde, zichzelf nimmer ontziende studie-arbeid.

Boek-bespreking

Ds. C. Vonk, De voorzeide leer. Deel 1e, de Heilige Schrift, Richteren. Uitg. Westdijk, Liebeck en Hooijmeijer, Barendrecht, 1974. Prijs f 35,— (de intekenprijs was f 29,50).

Met volharding en voortvarendheid zet Ds. Vonk zijn monumentale werk, dat als hoofdtitel „De voorzeide leer” heeft, voort. Vrij spoedig na de verschijning van Jozua is nu Richteren in het licht gegeven. Weer moet ik mijn bewondering uitspreken voor wat Ds. Vonk in dit boek biedt en voor de enorme hoeveelheid litteratuur waarnaar hij verwijst. Dat moet hij dan toch

maar allemaal onder ogen gehad hebben!

Terecht typeert de schrijver het boek Richteren met een daarin viermaal voorkomende aantekening: In die dagen was er geen koning in Israël, ieder deed wat goed was in zijn ogen. Het boek Richteren tekent in zekere zin Israëls donkere Middeleeuwen, waarna het licht van het Messiaanse koningschap doorbreekt, al is het ook met het koningschap in de aanvang lang niet alles blinkend goud. In het boek Deuteronomium werd door de Here zelf al gesproken van een in de toekomst bij Israël opkomend verlangen naar een koning (hoofdstuk 17), en daarvoor gaf de Here toen al de koningswet. Maar toen het bij Israël zover kwam was het lang geen zuivere begeerte; het moest een zichtbare, tastbare koning zijn die vóór het volk zou uitrukken en z'n ooren zou voeren (1 Sam. 8:20). De tijd der Richteren bereidt het koningschap, dat dus als zodanig niet verkeerd was, voor. Het volk gaat zien dat het een bestendig vorst nodig heeft om in het blijvend bezit van de toegezegde erfenis (Kanaän) te geraken. Die erfenis, daar gaat het om. Zo deelt Ds. Vonk het boek Richteren in vier paragrafen in: Hoe Israël de erfenis heeft veronachtzaamd; Hoe Israël de erfenis heeft verbeurd; Hoe Israëls erfenis is bedreigd; Hoe Israël de erfenis heeft verzonddigd.

De naam „Richteren” wordt door de schrijver m.i. juist verklaard. Deze Richteren deden meer dan recht spreken. Dat deden ze zelfs niet eens allemaal. Het desbetreffende Hebreeuwse werkwoord heeft ruimere betekenis. Het kan zien op verlossingsdaden en zelfs wel op het geven van onderwijs aangaande

Gods verbond. Daarom is de benaming „Richteren” te verkiezen boven de in Rooms-Katholieke kring gebruikelijke: „Rechters”. Misschien had Ds. Vonk voor de bredere betekenis van het Hebreeuwse werkwoord kunnen verwijzen naar het hierboven vermelde 1 Sam. 8:20.

Op pp. 377v. (dit deel begint met p. 365) spreekt Ds. Vonk van een misjpaat (rechtzaak) voor Israël, welk woord van het bovenbedoelde werkwoord afkomstig is. Hij verwijst dan naar Num. 27:21, waar gezegd wordt dat Jozua, Mozes' opvolger, voor de priester Eleazar zal komen staan, opdat Eleazar voor hem (Jozua) in zo'n misjpaat de „urim” zou vragen voor het aangezicht van Jahweh. Aldus Ds. Vonk. Op een of andere manier werd door middel van de „urim” (en „tumim”) Jahweh geraadpleegd. Even verderop lees ik: „Wanneer Eleazar in de één of andere „misaat” (moeilijke nationale situatie) Jahweh zou raadplegen.” Nu vraag ik me af of Ds. Vonk bedoelt dat in Num. 27:21 staat dat Eleazar in een „misaat” de „urim” moet vragen. Zo ja, dan lijkt mij dat niet juist. Er staat volgens de officiële vocalisatie: de „misaat” van de „urim” vragen. En „misaat” heeft hier dan de betekenis „beslissing”. De „urim” geven een beslissing d.w.z.: door middel van de „urim” maakt Jahweh zijn beslissing bekend.

Deze opmerking verkleint geenszins de grote waardering die ik ook voor dit deel van Ds. Vonk's werk heb. Ik wens het graag in de handen van allen ter vermeerdering en verdieping van de kennis der Schriften.

Gr.

B. Jongeling

Ingezonden

Mag het?

Naar aanleiding van de beschouwingen van M. de Klijn in dit blad voel ik me genoodzaakt enkele opmerkingen te maken.

Het is ondoenlijk alle beweringen van de heer De Klijn kritisch te toetsen. De geest echter die er uit spreekt komt duidelijk uit in sommige zinsneden. Ik geloof dat het duidelijkste voorbeeld is zijn uitspraak over de brochure van Prof. dr G. A. Lindeboom over de „ezelgod” van Van het Reve.

De belijders van het geloof hebben altijd tegen de stroom moeten oproeien. En daar is moed voor nodig. Het wordt echter een hachelijke zaak als in een christelijk blad dit wordt voorzien van het etiket „fantasieloos en erbarmelijk moralistisch”.

Moeten wij de stroom van smeerlapperij die onder het mom van kunst wordt opgedist en die met belastinggeld van onze democraten-regering wordt gefinancierd, in het vervolg zonder kritiek accepteren? En moeten degenen die nog de zedelijke moed hebben hiertegen te protesteren in een weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven worden afgekraakt?

De verademende openheid ten aanzien van de kunst die De Klijn met bewondering vervult is niet anders dan een karakterloze aanpassing aan de tijdgesest van mensen die vroeger het geref. establishment vertegenwoordigden en die nu de bakens verzetten. Men kan ook zeggen; de huik naar de wind hangen.

G. Brouwer, Hattem

Geachte redactie,

In Opbouw van 19-4-'74 las ik in het artikel „Op weg naar een chr. literatuur en kunsttheorie op pag 122 een scherpe afkeuring van de brochure God en ezel van prof. Lindeboom. Toevallig bezit ik deze brochure en ik heb altijd de daarin uitgebrachte kritiek op de schrijver Van het Reve en zijn bewonderaars zeer ter zake gevonden. Ik verbaas er me niet over dat deze mensen in „Opbouw” in bescherming genomen worden. Ik wil eens een parallel trekken tussen de rage, die thans onder studenten bestaat om naakt door drukke winkelstraten te lopen en het in deze brochure behandelde onderwerp. Zo'n naaktloper bewijst dat hij maling heeft aan alle goddelijke en menselijke wetten. Een toevallig passerende beeldende kunstenaar zou kunnen denken wat een gezond, jong, goed getraind, pracht lichaam heeft deze gast. Ik zou hem zo als model wensen. De reactie van de gewone voorbijganger is schrik, verontwaardiging, afschuw, maar ook bewondering en benijding, vuilt gedachten, schuine grappen en lust tot nadoen. M.i. behoort in uw blad alles wat tegen God en zijn wetten ingaat door ieder onvoorwaardelijk afgekeurd en bestreden worden, ook al kunnen vakgeleerden niet om dergelijke cultuuruitingen heenlopen.

Met dank voor de plaatsing.

J. Vonk, Maasluis

Ter verduidelijking

Uit een aantal reacties op mijn artikelen over een christelijke benadering van literatuur en kunst (Opbouw 19 en 26 april jl.) blijkt, dat sommige passages tot misverstanden leiden. Met name wordt mijn kritiek op prof. Lindeboom bedoeld. Hieronder dan een poging tot verduidelijking van mijn standpunt.

Het gaat mij niet om het uiteindelijk gelijk of ongelijk van prof. Lindeboom, maar om zijn eenzijdige veroordeling van G. K. van het Reve.

Ik heb de brochure „God en ezel” moralistisch genoemd, omdat hierin een literair werk uitsluitend beoordeeld wordt op zijn zedelijk gehalte - zedelijk opgevat als „goede smaak” en „fatsoen”. Daarnaast is o.m. ook een „aesthetische beoordeling” vereist, op grond van artistiek talent (beeldend vermogen), zeggingskracht (hantering van de taal als uitdrukkingsmiddel) en originaliteit of liever: persoonlijkheid.

Prof. Lindeboom herleidt het schrijverschap van G. K. van het Reve uitsluitend tot zijn homoseksuele neigingen. Het is de vraag of daarmee de kern van het schrijverschap geraakt is. Des te erger is het dat deze homosexualiteit hem verleidt tot een scheldpartij tegen de persoon Van het Reve. Dat vind ik inderdaad erbarmelijk.

Verder is het fantasieloos om alleen geldzucht en behoefte aan publiciteit als motieven te noemen voor zijn provocerend schrijven.

Uitgangspunten voor mijn artikelen was de constatering dat vele christenen zich cultuurmijdend opstellen enerzijds en de wijze waarop het christelijk protest tegen de huidige literatuur- en kunstproductie plaats vindt anderzijds. Wanneer ik mij hiertegen afzet betekent dit niet dat ik de wereld als zodanig innerlijk als goed accepteer of kritiekloos aanvaard.

Het betekent evenmin dat ik de verontrusting als zodanig verwerp, want ikzelf ben evenzeer verontrust. Het is juist verontrusting over de gang van zaken die mij aanzette tot het overdenken van deze problemen. Maar ik bedoel wél de verontrusting te verdiepen, te zuiveren van vooringenomenheid en van een wellicht onuitgesproken geloof in de strikte scheiding van „kerk en wereld” als doel in zichzelf.

Als ik een verademende openheid t.a.v. de kunst constateer, een openheid dus naar de wereld toe, betreft dat een luisteren naar hetgeen de wereld ons aan wezenlijke dingen heeft te zeggen, dingen die ons innerlijk leven, ons geloof, onze bestaansgrond raken.

Dat betekent ook dat de grote scheidslijn dwars door de harten van alle mensen loopt, of zij nu bij de kerk horen of in de wereld staan.

Kerkmensen kunnen afvallig worden en er niet meer bij willen horen en wereldse mensen kunnen tot bekering komen. Het gaat hier om een scheiding die zich in de geschiedenis op lange termijn voltrekt en waar wij als christenen medeverantwoordelijkheid voor dragen. Daarom behoort de wereld ons innerlijk te raken; het is ons „werkterrein”. Het feit dat G. K. van het Reve op sommige plaatsen (b.v. enkele gedichten in „Nader tot U”) blijk geeft van een oprecht verlangen naar God, zou ons op zijn minst tot nadenken moeten stemmen.

M. de Klijn

☆☆☆

Stichting Anno 1970
voor
Gereformeerde Kinderbescherming
en Maatschappelijk Werk

Het is al weer enige tijd geleden dat u in onze bladen iets heeft kunnen lezen over de voortgang van het werk van onze kinderbescherming. In „Opbouw” van 26 oktober 1973 gaf prof. Veenhof in het artikel „Om onze kinderen” een informerend overzicht van de stand van zaken in onze stichting tot op dat moment.

Aandacht wordt ook geschonken aan de huidige „ontwikkeling” binnen het werk van de kinderbescherming in Nederland, waarbij de preventie een belangrijke en positieve waarde accent gaat krijgen. Tenslotte werd u iets verteld over plannen die zijn ontwikkeld om het werk in de praktijk gestalte te geven, onder meer resulterend in het voornemen om een gezins(-vervangend) tehuis — family home — in het leven te roepen.

Ten aanzien van dit family home is het stadium bereikt dat het bestuur zeer binnenkort concrete bijzonderheden aan de kerken hoopt te kunnen geven.

Om evenwel in de ontwikkeling van het werk dat ons voor ogen staat, zoveel mogelijk vanuit de kerken zelf bezig te kunnen zijn, is het nodig om regelmatig en systematisch op de hoogte te blijven van hetgeen er in de kerken leeft op dit vlak. Het werk van de kinderbescherming in alle vormen moet gedragen worden door de kerken zelf en dan is nodig dat het bestuur weet heeft van wat er plaatselijk leeft, weet heeft van de moeiten en mogelijkheden, vragen en problemen. Eerst dan is het mogelijk om het preventieve werk meer accent te gaan geven, meer aandacht te schenken aan de jeugd-begeleiding. In één van de laatste vergaderingen werd dan ook besloten een jeugdkonsulent aan te trekken wiens taak U vindt omschreven in de advertentie die in ditzelfde nummer is opgenomen, een taak die we samenvattend zouden kunnen kenschetsen als intermediair zijn tussen de kerken en het stichtingsbestuur.

Het gironummer en adres van de Stichting, dat we, gelet op de te verwachten uitgaven graag onder uw aandacht willen blijven plaatsen is als voorheen: 2078430 t.n.v. Stichting Anno 1970 Geref. Kinderbescherming en Maatsch. Werk, adres: Lavendelhof 77 te Barendrecht.

Bovenal vragen wij U deze arbeid in Uw gebeden te blijven gedenken.

Namens het bestuur van de Stichting vnd.

A. Heetebrij, secretaris
Apeldoorn.

Kerknieuws

Aangenomen naar Heemstedelisse: Ds H. Schuurman te Neede-Aalten-Winterswijk.

Ds J. C. Janse — Ds J. C. Janse te Velp hoopt op 18 augustus a.s. intrede te doen in de kerk te Zaandam.

Ds G. van Keulen — Ds G. van Keulen te Leerdam mag weer één keer per zondag preken en wat het wijkwerk betreft alleen in de morgenuren ambtelijke bezigheden verrichten.

Langerak (Z.-H.) — De raad van de Gereformeerde kerk (vrijgemaakt) te Langerak (Z.-H.) heeft aan haar predikant ds H. Amelink, met ingang van 1 augustus 1974 om gezondheidsredenen emeritaat verleend.

Ds Amelink, die thans 54 jaar is, is sinds 12 oktober 1947 aan de kerk van Langerak verbonden. De mogelijkheid lijkt niet uitgesloten dat hij op een voor hem passende wijze hulpdiensten in een van onze kerken blijft verrichten.

Psalm 139 : 6

Op vrijdag 10 mei jl. nam de Here plotseling uit ons midden weg onze broeder en mede-ambtsdrager

Abraham Sluijk,

in de leeftijd van 40 jaar.

Hij mocht de gemeente van de Here dienen in het ambt van diaken.

Trooste en sterke de Here zijn vrouw en kinderen.

Namens de kerkeraad:
C. H. van Garderen,
v.d.m., praeses
C. Sluijk, scriba

Breda, 14 mei 1974

DEN HAM (Ov.)

in een rustig dorp bij bossen en zwembad, nog een **zomerhuisje te huur** voor 29 juni en na 10 aug. Ook met Pinksteren nog vrij.

Tel. 05495-1617. n.o.z.

Mattheüs 11 : 28

Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven.

Heden nam de Here plotseling tot Zich Zijn kind, mijn lieve man en onze lieve vader

GERARD KWAKKEL

echtgenoot van Cornelia Boomker

op de leeftijd van 49 jaar.

C. Kwakkel-Boomker
Eveline - Henk
Corrien

Maassluis, 18 mei 1974
Elzendal 42

De begrafenis heeft plaats gehad op woensdag 22 mei op de Algemeine Begraafplaats te Maassluis.

REDACTEUR STREEKBLADEN

In verband met het voorgenomen uittreden van één der vennoten, die zich tot nu toe belast met de redactie van twee goed ingevoerde wekelijks verschijnende streekbladen vragen wij

verslaggever(ster) / redacteur(trice)

Om deze taak in de geest van zijn/haar voorganger te continueren zijn o.i. vereist:

- een heel goede algemene ontwikkeling
- capaciteit om zich snel in een bepaalde materie in te werken
- brede sociale belangstelling
- goede kontaktuele eigenschappen

Tevens lijkt ons iemand met een pos. chr. levensinstelling wel het meest op zijn plaats in deze functie.

Tegenover een en ander wordt een goede honorering en zeer interessant werk gesteld. Het gebied ligt in groeiende gemeenten omg. Rotterdam.

Met belangstelling zien wij schriftelijke sollicitaties met zo uitvoerig mogelijke inlichtingen tegemoet aan Postbus 2, Barendrecht

De „Stichting Anno 1970 voor Gereformeerde Kinderbescherming en Maatschappelijk Werk”, uitgaande van de Gereformeerde Kerken b.v. roept sollicitanten op voor de functie van

JEUGDKONSULENT

Tot diens taak zal onder meer behoren:

Het in overleg met de desbetreffende gemeenten oplossen van leef- en aanpassingsmoeilijkheden van jeugdigen.

Het waar nodig en gewenst assisteren bij de opbouw van het jeugdwerk in die gemeenten.

Het regelmatig op de hoogte houden van het bestuur der Stichting wat op dit punt bij de leden van de kerken leeft.

Verlangd niveau:

Opleiding Sociale of Paedagogische Academie.

Salaris overeenkomstig de rijksregeling.

Sollicitaties en eventuele verzoeken om nadere inlichtingen te richten aan:

Mr. C. W. Bakker, voorzitter - Prins Hendriklaan 88, Utrecht. Tel. 030-513521

of

A. Heetebrij, secretaris - Seringenlaan 8, Apeldoorn. Tel. 05760-54966.

Voor al uw
handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Slotlaan 220 - Zeist

Redactieleden

Ds H. Smit
Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Postbus 7176
te Amsterdam.

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 22,50 per jaar
f 11,75 per halfjaar
f 6,15 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.